

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 16ης Φεβρουαρίου 2023*

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από πρακτική απαγορευόμενη από το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ – Απόφαση με την οποία η Επιτροπή διαπίστωσε την ύπαρξη συμφωνιών συμπαιγνιακού χαρακτήρα για τον καθορισμό των τιμών και την αύξηση των μικτών τιμών των φορτηγών στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ) – Κανόνας του εθνικού αστικού δικονομικού δικαίου ο οποίος προβλέπει ότι, όταν η αγωγή γίνεται εν μέρει δεκτή, έκαστος διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του, εκτός αν συντρέχει περίπτωση καταχρηστικής συμπεριφοράς – Δικονομική αυτονομία των κρατών μελών – Αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας – Οδηγία 2014/104/ΕΕ – Σκοποί και συνολική ισορροπία – Άρθρο 3 – Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για την προκληθείσα ζημία – Άρθρο 11, παράγραφος 1 – Εις ολόκληρον ευθύνη των παραβατών του δικαίου του ανταγωνισμού – Άρθρο 17, παράγραφος 1 – Δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να εκτιμήσει το ύψος της ζημίας – Προϋποθέσεις – Ζημία της οποίας η ποσοτικοποίηση είναι πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής – Άρθρο 22 – Διαχρονική εφαρμογή»

Στην υπόθεση C-312/21,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Juzgado de lo Mercantil no 3 de Valencia (δικαστήριο εμπορικών διαφορών αριθ. 3 της Βαλένθια, Ισπανία) με απόφαση της 10ης Μαΐου 2021, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Μαΐου 2021, στο πλαίσιο της δίκης

Tráficos Manuel Ferrer SL,

D. Ignacio,

κατά

Daimler AG,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Prechal, πρόεδρο τμήματος, M. L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl (εισηγητή) και J. Passer, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: A. Calot Escobar

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- οι Tráficos Manuel Ferrer SL και D. Ignacio, εκπροσωπούμενοι από τον Á. Zanón Reyes, abogado,
- η Daimler AG, εκπροσωπούμενη από την E. de Félix Parrondo, τον J. M. Macías Castaño, την M. López Ridruejo και την M. Pérez Carrillo, abogados, και τους C. von Köckritz και H. Weiß, Rechtsanwälte,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Rodríguez de la Rúa Puig,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον A. Carrillo Parra, τον F. Jimeno Fernández και την C. Zois,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 22ας Σεπτεμβρίου 2022,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ιδίως όσον αφορά την απορρέουσα από αυτό απαίτηση πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε από συμπεριφορά αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ δύο επιχειρήσεων οδικής μεταφοράς εμπορευμάτων, ήτοι των Tráficos Manuel Ferrer SL και D. Ignacio, αφενός, και της Daimler AG, αφετέρου, σχετικά με αγωγή αποζημίωσης που άσκησαν οι δύο πρώτες επιχειρήσεις με αίτημα την αποκατάσταση της ζημίας που τους προξένησε διαπιστωθείσα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ η οποία διαπράχθηκε από πλείονες κατασκευαστές φορτηγών οχημάτων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η Daimler.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Η αιτιολογική σκέψη 6 της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2014, L 349, σ. 1), έχει ως εξής:

«Για τη διασφάλιση αποτελεσματικών δράσεων ιδιωτικής επιβολής στο πλαίσιο του αστικού δικαίου και αποτελεσματικής δημόσιας επιβολής από τις αρχές ανταγωνισμού, και τα δύο εργαλεία πρέπει να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους ώστε να διασφαλίζεται η μέγιστη αποτελεσματικότητα των κανόνων ανταγωνισμού. Είναι απαραίτητο να ρυθμιστεί συνεκτικά ο

συντονισμός των δύο τύπων επιβολής, για παράδειγμα σχετικά με τις διαδικασίες για πρόσβαση στα έγγραφα που κατέχουν οι αρχές ανταγωνισμού. Ο συντονισμός αυτός σε ενωσιακό επίπεδο θα αποτρέψει επίσης αποκλίσεις μεταξύ των εφαρμοστέων κανόνων, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.»

4 Η αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Ελλείψει ενωσιακού δικαίου, οι αγωγές αποζημίωσης διέπονται από τους εθνικούς κανόνες και διαδικασίες των κρατών μελών. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου [...], κάθε πρόσωπο μπορεί να ζητήσει αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη, όταν υπάρχει αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της ζημίας και της παράβασης των κανόνων περί ανταγωνισμού. Όλοι οι εθνικοί κανόνες που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα λόγω παράβασης του άρθρου 101 ή του άρθρου 102 ΣΛΕΕ, μεταξύ άλλων εκείνοι που αφορούν πτυχές που δεν ρυθμίζονται από την παρούσα οδηγία, όπως η έννοια της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ παράβασης και ζημίας, πρέπει να συνάδουν με τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας. Τούτο σημαίνει ότι η διατύπωση και η εφαρμογή τους δεν θα πρέπει να καθιστούν υπερβολικά δυσχερή ή πρακτικά αδύνατη την άσκηση του κατοχυρωμένου από τη ΣΛΕΕ δικαιώματος αποζημίωσης ούτε να είναι λιγότερο ευνοϊκές σε σχέση με τους κανόνες που διέπουν ανάλογες εγχώριες αγωγές. Όταν τα κράτη μέλη θέτουν άλλες προϋποθέσεις για την αποζημίωση στο εθνικό δίκαιο, όπως ο καταλογισμός, η καταλληλότητα ή η ενοχή, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να διατηρούν τις προϋποθέσεις αυτές, στον βαθμό που είναι σύμφωνες με τη νομολογία του Δικαστηρίου, τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της ισοδυναμίας και την παρούσα οδηγία.»

5 Η αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Η παρούσα οδηγία επιβεβαιώνει το κοινοτικό κεκτημένο σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης για ζημία που προκλήθηκε από παραβάσεις του ενωσιακού δικαίου ανταγωνισμού, ιδίως όσον αφορά τη νομιμοποίηση και τον ορισμό της ζημίας, όπως επισημαίνεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, και δεν προδικάζει καμία περαιτέρω σχετική εξέλιξη. Οιοσδήποτε έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης δύναται να αξιώσει αποζημίωση για τη θετική ζημία που υπέστη (*damnum emergens*) και για το όφελος που στερήθηκε (διαφυγόν κέρδος ή *lucrum cessans*), καθώς και να αξιώσει την καταβολή τόκων ανεξάρτητα από το αν οι κατηγορίες αυτές ορίζονται χωριστά ή από κοινού στο εθνικό δίκαιο. [...]

6 Η αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Η άσκηση αγωγών αποζημίωσης λόγω παράβασης του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού απαιτεί συνήθως μια περίπλοκη πραγματική και οικονομική ανάλυση. Τα αποδεικτικά στοιχεία που απαιτούνται για την απόδειξη μιας αξίωσης αποζημίωσης συχνά βρίσκονται στην αποκλειστική κατοχή του αντιδίκου ή τρίτων και δεν είναι γνωστά ούτε διαθέσιμα σε επαρκή βαθμό στον ενάγοντα. [...]

7 Η αιτιολογική σκέψη 15 της οδηγίας 2014/104 έχει ως εξής:

«Τα αποδεικτικά στοιχεία αποτελούν σημαντικό στοιχείο για την άσκηση αγωγών αποζημίωσης για παράβαση του ενωσιακού ή εθνικού δικαίου ανταγωνισμού. Ωστόσο, επειδή οι δικαστικές διαφορές για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού χαρακτηρίζονται από ασυμμετρία

πληροφόρησης, είναι σκόπιμο οι ενάγοντες να έχουν το δικαίωμα να ζητούν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων που αφορούν την αξίωσή τους, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να προσδιορίσουν μεμονωμένα αποδεικτικά στοιχεία. [...]»

8 Κατά την αιτιολογική σκέψη 43 της οδηγίας:

«Οι παραβάσεις του δικαίου ανταγωνισμού συχνά αφορούν τους όρους και τις τιμές στις οποίες πωλούνται αγαθά ή υπηρεσίες και μπορούν να οδηγήσουν σε επιπλέον επιβάρυνση και άλλες ζημίες για τους πελάτες των παραβατών. [...]»

9 Η αιτιολογική σκέψη 45 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Ο ζημιωθείς που έχει αποδείξει ότι υπέστη ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού εξακολουθεί να πρέπει να αποδείξει την έκταση της ζημίας προκειμένου να λάβει αποζημίωση. Η ποσοτικοποίηση της ζημίας λόγω παράβασης σε υποθέσεις δικαίου του ανταγωνισμού απαιτεί γενικά την εξέταση πληθώρας πραγματικών περιστατικών και μπορεί να απαιτεί την εφαρμογή περίπλοκων οικονομικών μοντέλων. Αυτό είναι συχνά εξαιρετικά δαπανηρό και προκαλεί προβλήματα στους ενάγοντες όσον αφορά την απόκτηση των απαιτούμενων στοιχείων προς τεκμηρίωση των ισχυρισμών τους. Η ποσοτικοποίηση της ζημίας λόγω παράβασης σε υποθέσεις δικαίου του ανταγωνισμού μπορεί έτσι να αποτελέσει αφ' εαυτής σημαντικό κώλυμα, εμποδίζοντας την άσκηση αποτελεσματικών αγωγών αποζημίωσης.»

10 Η αιτιολογική σκέψη 46 της οδηγίας έχει ως εξής:

«Ελλείψει ενωσιακών κανόνων για την ποσοτικοποίηση της ζημίας που προκλήθηκε από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, εναπόκειται στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους η θέσπιση δικών της κανόνων για την ποσοτικοποίηση ζημιών, και στα κράτη μέλη και στα εθνικά δικαστήρια ο προσδιορισμός των απαιτήσεων που θα πρέπει να πληροί ο αιτών όταν αποδεικνύει το μέγεθος της ζημίας που υπέστη, των μεθόδων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ποσοτικοποίηση του μεγέθους και των συνεπειών τού να μην είναι σε θέση να τηρήσει πλήρως τις εν λόγω απαιτήσεις. Ωστόσο, οι απαιτήσεις του εσωτερικού δικαίου όσον αφορά την ποσοτικοποίηση της ζημίας στις υποθέσεις δικαίου του ανταγωνισμού δεν θα πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκές από εκείνες που αφορούν παρεμφερή μέσα ένδικης προστασίας του εσωτερικού δικαίου (αρχή της ισοδυναμίας), ούτε να καθιστούν αδύνατη στην πράξη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση του ενωσιακού δικαιώματος αποζημίωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας). Θα πρέπει, ως εκ τούτου, να λαμβάνονται υπόψη οι πιθανές ασυμμετρίες πληροφόρησης μεταξύ των διαδίκων και το γεγονός ότι η ποσοτικοποίηση της ζημίας σημαίνει ότι αξιολογείται ο τρόπος με τον οποίο η εν λόγω αγορά θα είχε εξελιχθεί αν δεν υπήρχε η παράβαση. Η εν λόγω αξιολόγηση προϋποθέτει σύγκριση με μια κατάσταση η οποία είναι εξ ορισμού υποθετική και άρα δεν μπορεί να διενεργηθεί με απόλυτη ακρίβεια. Είναι, επομένως, σκόπιμο να ανατεθεί στα εθνικά δικαστήρια η αρμοδιότητα να εκτιμούν το ποσό της ζημίας που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν ότι οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού μπορούν, κατόπιν αιτήσεως, να παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με το ύψος της ζημίας. Για λόγους συνάφειας και προβλεψιμότητας, η Επιτροπή θα πρέπει να παρέχει γενικές κατευθυντήριες γραμμές σε επίπεδο Ένωσης.»

11 Η αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 2014/104 έχει ως εξής:

«Για την αντιμετώπιση της ασύμμετρης πληροφόρησης και ορισμένων από τις δυσκολίες που συνδέονται με την ποσοτικοποίηση της ζημίας στις υποθέσεις δικαίου του ανταγωνισμού και για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των αγωγών αποζημίωσης, είναι σκόπιμο να τεκμαίρεται ότι οι παραβάσεις από συμπράξεις έχουν προκαλέσει ζημία, ιδίως μέσω επίδρασης στις τιμές. Ανάλογα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης, οι συμπράξεις οδηγούν σε αύξηση των τιμών ή εμποδίζουν τη μείωση των τιμών που θα είχε προκύψει εάν δεν υπήρχε η σύμπραξη. Το τεκμήριο αυτό δεν θα πρέπει να καλύπτει το συγκεκριμένο ύψος της ζημίας. Οι παραβάτες θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αντικρούσουν το εν λόγω τεκμήριο. Είναι σκόπιμο να περιοριστεί αυτό το μαχητό τεκμήριο στις συμπράξεις, λαμβανομένου υπόψη του μυστικού χαρακτήρα τους, γεγονός το οποίο αυξάνει την ασυμμετρία πληροφόρησης και καθιστά πιο δύσκολο για τον αιτούντα να αποκτήσει τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία για να αποδείξει τη ζημία.»

12 Το άρθρο 3 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού μπορεί να αξιώσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία.

2. Με την καταβολή πλήρους αποζημίωσης το πρόσωπο που ζημιώθηκε αποκαθίσταται στην κατάσταση στην οποία θα βρισκόταν αν δεν είχε τελεσθεί η παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού. Αυτό περιλαμβάνει, επομένως, δικαίωμα αποζημίωσης για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος, καθώς και καταβολή τόκων.

3. Η πλήρης αποζημίωση κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας δεν οδηγεί σε υπερβολική αποζημίωση, είτε με χαρακτήρα ποινής, καταβολή πολλαπλών αποζημιώσεων ή άλλου τύπου αποζημιώσεων.»

13 Το άρθρο 5 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων», προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης εντός της Ένωσης, κατόπιν αιτήματος του ενάγοντος ο οποίος έχει υποβάλει τεκμηριωμένη αιτιολόγηση που περιέχει ευλόγως διαθέσιμα στοιχεία για πραγματικά περιστατικά και επαρκή αποδεικτικά στοιχεία ώστε να θεμελιωθεί παραδεκτή αξίωση αποζημίωσης, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να διατάξουν τον εναγόμενο ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει υπό τον έλεγχό του, υπό τους όρους του παρόντος κεφαλαίου. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι, κατόπιν αιτήματος του εναγομένου, σε θέση να διατάξουν τον ενάγοντα ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

[...]

2. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια είναι σε θέση να διατάξουν την κοινοποίηση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή σχετικών κατηγοριών αποδεικτικών στοιχείων που προσδιορίζονται με όσο το δυνατόν πιο σαφή και συγκεκριμένο τρόπο βάσει ευλόγως διαθέσιμων στοιχείων για πραγματικά περιστατικά στην τεκμηριωμένη αιτιολόγηση.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια περιορίζουν την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στην έκταση που επιτρέπει η αρχή της αναλογικότητας. [...]

- 14 Το άρθρο 11 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Ευθύνη από κοινού και εις ολόκληρον», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι επιχειρήσεις οι οποίες παραβίασαν το δικαίωμα ανταγωνισμού με από κοινού συμπεριφορά ευθύνονται εις ολόκληρον για τη ζημία που προκλήθηκε από την παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού ούτως ώστε καθεμία από αυτές τις επιχειρήσεις να οφείλει πλήρη αποζημίωση για τη ζημία και ο ζημιωθείς διάδικος να έχει δικαίωμα να απαιτήσει πλήρη αποζημίωση από οποιαδήποτε από αυτές έως ότου αποζημιωθεί πλήρως.»

- 15 Το άρθρο 17 της οδηγίας 2014/104, το οποίο επιγράφεται «Ποσοτικοποίηση της ζημίας», ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι το βάρος απόδειξης και το αποδεικτικό πρότυπο που απαιτούνται για την ποσοτικοποίηση της ζημίας δεν καθιστούν την άσκηση του δικαιώματος αποζημίωσης πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία σύμφωνα με τις εθνικές τους διαδικασίες να εκτιμούν το ύψος της ζημίας εφόσον διαπιστωθεί ότι ο ενάγων υπέστη ζημία αλλά είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να ποσοτικοποιηθεί επακριβώς η προκληθείσα ζημία βάσει των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων.

2. Τεκμαίρεται ότι οι παραβάσεις από συμπράξεις προκαλούν ζημία. Ο παραβάτης έχει το δικαίωμα να αντικρούσει το εν λόγω τεκμήριο.

3. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι σε διαδικασίες αγωγής αποζημίωσης μια εθνική αρχή ανταγωνισμού έχει τη δυνατότητα, κατόπιν αιτήσεως ενός εθνικού δικαστηρίου, να συνδράμει το εν λόγω δικαστήριο κατά τον καθορισμό του ύψους των ζημιών εφόσον η εν λόγω εθνική αρχή ανταγωνισμού θεωρεί αυτή τη συνδρομή σκόπιμη.»

- 16 Το άρθρο 22 της οδηγίας, το οποίο επιγράφεται «Χρονικά όρια εφαρμογής», έχει ως εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζουν [...] προκειμένου να συμμορφωθούν με τις ουσιαστικές διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν εφαρμόζονται αναδρομικά.

2. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι τα εθνικά μέτρα που θεσπίζονται [...], εκτός από αυτά που αναφέρονται στην παράγραφο 1[,], δεν ισχύουν για αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται ενώπιον εθνικού δικαστηρίου πριν από τις 26 Δεκεμβρίου 2014.»

Το ισπανικό δίκαιο

- 17 Το Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 9/2017 για τη μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον χρηματοπιστωτικό, τον εμπορικό και τον υγειονομικό τομέα και για την απόσπαση εργαζομένων), της 26ης Μαΐου 2017 (BOE αριθ. 126, της 27ης Μαΐου 2017, σ. 42820), εκδόθηκε με σκοπό, μεταξύ άλλων, τη μεταφορά της οδηγίας 2014/104 στο ισπανικό δίκαιο.

18 Το βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 9/2017 προσέθεσε στον Ley 1/2000, de Enjuiciamiento Civil (νόμο 1/2000, περί κώδικα πολιτικής δικονομίας), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575) (στο εξής: κώδικας πολιτικής δικονομίας), άρθρο 283 bis a) που αφορά την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων στο πλαίσιο ένδικων διαδικασιών που αφορούν αγωγές αποζημίωσης λόγω παραβάσεων του δικαίου του ανταγωνισμού. Το περιεχόμενο της παραγράφου 1, πρώτο εδάφιο, της διάταξης αυτής ταυτίζεται με εκείνο του άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/104.

19 Το άρθρο 394 του κώδικα πολιτικής δικονομίας ορίζει τα εξής:

«1. Στις διαγνωστικές δίκες, τα έξοδα πρώτου βαθμού δικαιοδοσίας βαρύνουν τον διάδικο ο οποίος ηττήθηκε πλήρως, εκτός εάν το δικαστήριο διαπιστώνει αιτιολογημένα ότι η υπόθεση δημιουργούσε σοβαρές αμφιβολίες πραγματικού ή νομικού χαρακτήρα.

Για να διαπιστωθεί, για τους σκοπούς της καταδίκης στα έξοδα, ότι η υπόθεση ήγειρε νομικές αμφιβολίες, λαμβάνεται υπόψη η νομολογία που διαμορφώθηκε σε παρόμοιες υποθέσεις.

2. Σε περίπτωση μερικής νίκης και μερικής ήττας των διαδίκων, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του και το ήμισυ των κοινών εξόδων, εκτός αν από τις περιστάσεις δικαιολογείται να καταδικαστεί στα έξοδα ένας εκ των διαδίκων για τον λόγο ότι αντιδίκησε κατά τρόπο καταχρηστικό.

[...]

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

20 Στις 19 Ιουλίου 2016, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση C(2016) 4673 final σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 101 [ΣΛΕΕ] και του άρθρου 53 της συμφωνίας ΕΟΧ (Υπόθεση ΑΤ.39824 – Φορτηγά), της οποίας περίληψη δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* της 6ης Απριλίου 2017 (ΕΕ 2017, C 108, σ. 6). Μεταξύ των αποδεκτών της απόφασης περιλαμβάνεται και η εναγομένη της κύριας δίκης.

21 Με την ως άνω απόφαση, η Επιτροπή διαπίστωσε ότι δεκαπέντε κατασκευαστές φορτηγών, μεταξύ των οποίων η εναγομένη της κύριας δίκης, καθώς και οι Renault Trucks SAS και Iveco SpA, είχαν μετάσχει σε σύμπραξη υπό τη μορφή ενιαίας και διαρκούς παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ και του άρθρου 53 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3), η οποία αφορούσε συμφωνίες συμπαιγνιακού χαρακτήρα για τον καθορισμό των τιμών και την αύξηση των μικτών τιμών των μεσαίων και βαρέων φορτηγών στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ).

22 Όσον αφορά την εναγομένη της κύριας δίκης, διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ για την περίοδο από τις 17 Ιανουαρίου 1997 έως τις 18 Ιανουαρίου 2011.

23 Στις 11 Οκτωβρίου 2019, οι ενάγοντες της κύριας δίκης άσκησαν κατά της εναγομένης της κύριας δίκης αγωγή αποζημίωσης για τη ζημία που τους προξένησε η ανωτέρω παραβατική συμπεριφορά της. Ενώσω διαρκούσε η παράβαση ο D. Ignacio αγόρασε ένα φορτηγό μάρκας Mercedes το οποίο είχε κατασκευαστεί από την εναγομένη της κύριας δίκης, ενώ η Tráficos Manuel Ferrer αγόρασε

ένδεκα φορτηγά, πέντε μάρκας Mercedes, κατασκευής της εναγομένης της κύριας δίκης, τέσσερα κατασκευής της Renault Trucks και δύο κατασκευής της Iveco, όλα δε τα φορτηγά αυτά είχαν τα τεχνικά χαρακτηριστικά των οχημάτων που αφορούσε η απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016.

- 24 Κατά τους ενάγοντες της κύριας δίκης, η παραβατική συμπεριφορά της εναγομένης της κύριας δίκης τούς προξένισε ζημία υπό μορφή πρόσθετης επιβάρυνσης κατά την αγορά των φορτηγών. Προς απόδειξη της πρόσθετης αυτής επιβάρυνσης, προσκόμισαν έκθεση πραγματογνωμοσύνης κατά την οποία η μέση πρόσθετη επιβάρυνση στην επηρεασθείσα από τη σύμπραξη αγορά ήταν της τάξης του 16,35 %.
- 25 Η εναγομένη της κύριας δίκης, δεδομένου ότι ορισμένα από τα οχήματα που αγόρασαν οι ενάγοντες της κύριας δίκης δεν είχαν κατασκευαστεί από την ίδια, αλλά από άλλους αποδέκτες της απόφασης της 19ης Ιουλίου 2016, ζήτησε στις 11 Αυγούστου 2020 να προσεπικληθούν σε αναγκαστική παρέμβαση η Renault Trucks και η Iveco, υποστηρίζοντας ότι η συνέχιση της δίκης χωρίς τη συμμετοχή των κατασκευαστών αυτών θα συνεπαγόταν προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας τόσο εκείνων όσο και της ίδιας. Με διάταξη της 22ας Σεπτεμβρίου 2020, το αιτούν δικαστήριο απέρριψε το ως άνω αίτημα και επιβεβαίωσε την απόρριψη με διάταξη της 23ης Οκτωβρίου 2020.
- 26 Η εναγομένη της κύριας δίκης αμφισβήτησε το βάσιμο της αγωγής, προσκομίζοντας μεταξύ άλλων και η ίδια έκθεση πραγματογνωμοσύνης.
- 27 Κατόπιν προκαταρκτικής επ' ακροατηρίου συζήτησης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, οι διάδικοι της κύριας δίκης συμφώνησαν ότι θα παρεχόταν στους ενάγοντες πρόσβαση στα στοιχεία που είχαν ληφθεί υπόψη στην προσκομισθείσα από την εναγομένη έκθεση πραγματογνωμοσύνης με τον διττό σκοπό, αφενός, να μπορέσουν αυτοί να προβούν σε πιο εμπειριστατωμένη κριτική ανάλυση της εν λόγω έκθεσης και, αφετέρου, να τους δοθεί η δυνατότητα να αναδιατυπώσουν ενδεχομένως την έκθεση πραγματογνωμοσύνης που είχαν προσκομίσει. Για την παροχή της πρόσβασης διαμορφώθηκε αίθουσα εγγράφων (data room) στα γραφεία της εναγομένης της κύριας δίκης. Στις 18 Μαρτίου 2021, οι ενάγοντες της κύριας δίκης προσκόμισαν τεχνική έκθεση σχετικά με τα συμπεράσματά τους από τη μελέτη των επίμαχων εγγράφων.
- 28 Με απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, το αιτούν δικαστήριο, αφού άκουσε κατά την κύρια επ' ακροατηρίου συζήτηση τους διαδίκους της κύριας δίκης, οι οποίοι ανέπτυξαν τους ισχυρισμούς τους σχετικά με τις εκατέρωθεν εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης και υπέβαλαν τα αιτήματά τους, ανέστειλε την προθεσμία έκδοσης απόφασης και τους ζήτησε να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τη σκοπιμότητα υποβολής αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο. Οι διάδικοι της κύριας δίκης υπέβαλαν τις ζητηθείσες παρατηρήσεις.
- 29 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Juzgado de lo Mercantil no 3 de Valencia (δικαστήριο εμπορικών διαφορών αριθ. 3 της Βαλένθια, Ισπανία) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Συνάδει με το δικαίωμα πλήρους αποζημιώσεως του ζημιωθέντος από συμπεριφορά αντίθετη προς τον ανταγωνισμό κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με τη νομολογία που το ερμηνεύει, το καθεστώς του άρθρου 394, παράγραφος 2, του [κώδικα πολιτικής δικονομίας], το οποίο προβλέπει ότι ο ζημιωθείς φέρει μέρος των δικαστικών εξόδων αναλόγως του ποσού που κατέβαλε αχρεωστήτως ως υπερβάλλον τίμημα και που του επιστρέφεται μετά τη μερική ευδοκίμηση της αγωγής του αποζημιώσεως, ουσιαστική προϋπόθεση της οποίας αποτελεί η

ύπαρξη παραβάσεως του δικαίου ανταγωνισμού και η αιτιώδης σύνδεσή της με την πρόκληση ζημίας, η οποία πράγματι διαπιστώνεται, αποτιμάται και αποκαθίσταται στο πλαίσιο της δίκης;

- 2) Επιτρέπεται, στο πλαίσιο της εξουσίας του εθνικού δικαστηρίου να εκτιμά το ποσό της ζημίας, η επικουρική και αυτοτελής αποτίμηση της ζημίας αυτής, λόγω ασύμμετρης πληροφόρησης ή ανυπέρβλητων δυσχερειών αποτίμησης, οι οποίες δεν πρέπει να παρεμποδίζουν το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης του ζημιωθέντος από πρακτική αντίθετη προς τον ανταγωνισμό κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του [Χάρτη], ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο ζημιωθείς από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, η οποία συνίσταται σε σύμπραξη επιφέρουσα αύξηση τιμής, είχε κατά τη διάρκεια της δίκης πρόσβαση στα στοιχεία στα οποία ο εναγόμενος στηρίζει τη δική του έκθεση πραγματογνωμοσύνης προκειμένου να αντικρούσει την ύπαρξη ζημίας για την οποία γεννάται υποχρέωση αποζημίωσης;
- 3) Επιτρέπεται, στο πλαίσιο της εξουσίας του εθνικού δικαστηρίου να εκτιμά το ποσό της ζημίας, η επικουρική και αυτοτελής αποτίμηση της ζημίας αυτής, λόγω ασύμμετρης πληροφόρησης ή ανυπέρβλητων δυσχερειών αποτίμησης, οι οποίες δεν πρέπει να παρεμποδίζουν το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης του ζημιωθέντος από πρακτική αντίθετη προς τον ανταγωνισμό κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 47 του [Χάρτη], ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία ο ζημιωθείς από παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού, η οποία συνίσταται σε σύμπραξη επιφέρουσα αύξηση τιμής, ασκεί την αξίωσή του αποζημίωσης κατά ενός εκ των αποδεκτών της διοικητικής αποφάσεως [με την οποία διαπιστώθηκε η παράβαση], ο οποίος είναι μεν αλληλεγγύως υπεύθυνος για τη ζημία αυτή, πλην όμως δεν διέθεσε στην αγορά το προϊόν που απέκτησε ή την υπηρεσία που έλαβε ο ζημιωθείς;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

- 30 Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι το αιτούν δικαστήριο δεν μνημονεύει την οδηγία 2014/104 στα προδικαστικά του ερωτήματα, αλλά αναφέρεται σε έννοιες που περιλαμβάνονται σε αυτήν, όπως το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού κατά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, η ασυμμετρία της πληροφόρησης μεταξύ των διαδίκων, οι δυσχέριες ποσοτικοποίησης της ζημίας από τέτοια συμπεριφορά τις οποίες ενδέχεται να αντιμετωπίσει το εθνικό δικαστήριο και η εις ολόκληρον ευθύνη των προσώπων που επέδειξαν την εν λόγω συμπεριφορά. Επιπλέον, στο σκεπτικό της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο θέτει το ζήτημα της διαχρονικής εφαρμογής των άρθρων 3, 5 και 11, καθώς και του άρθρου 17, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας.
- 31 Ως προς το ζήτημα αυτό, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της κατά το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου, στο Δικαστήριο εναπόκειται να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση που να του παρέχει τη δυνατότητα να επιλύσει τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί. Υπό το πρίσμα αυτό, το Δικαστήριο μπορεί, εφόσον είναι αναγκαίο, να αναδιατυπώσει τα ερωτήματα που του υποβάλλονται. Ειδικότερα, αποστολή του Δικαστηρίου είναι να ερμηνεύει όλες τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που έχουν ανάγκη τα εθνικά δικαστήρια προκειμένου να αποφανθούν επί των διαφορών των οποίων έχουν επιληφθεί, ακόμη και όταν οι διατάξεις αυτές δεν

μνημονεύονται ρητώς στα ερωτήματα τα οποία του υποβάλλουν τα εθνικά δικαστήρια [απόφαση της 7ης Ιουλίου 2022, Pensionsversicherungsanstalt (Περίοδοι ανατροφής τέκνου που συμπληρώθηκαν στην αλλοδαπή), C-576/20, EU:C:2022:525, σκέψη 35 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

- 32 Κατά συνέπεια, μολοντί, από τυπικής απόψεως, το αιτούν δικαστήριο περιόρισε τα προδικαστικά ερωτήματα στην ερμηνεία του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό, όσον αφορά το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, με το άρθρο 47 του Χάρτη, το γεγονός αυτό δεν εμποδίζει το Δικαστήριο να του παράσχει όλα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που μπορεί να του είναι χρήσιμα για την εκδίκαση της υπόθεσης της οποίας έχει επιληφθεί, ασχέτως του αν το αιτούν δικαστήριο έχει κάνει σχετική μνεία κατά τη διατύπωση των ερωτημάτων του. Στο Δικαστήριο εναπόκειται συνεπώς να συναγάγει από το σύνολο των στοιχείων που του παρέχει το αιτούν δικαστήριο, και ιδίως από το σκεπτικό της απόφασης περί παραπομπής, εκείνα τα στοιχεία του δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς [βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 7ης Ιουλίου 2022, Pensionsversicherungsanstalt (Περίοδοι ανατροφής τέκνου που συμπληρώθηκαν στην αλλοδαπή), C-576/20, EU:C:2022:525, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 33 Εν συνεχεία, όσον αφορά το τιθέμενο από το αιτούν δικαστήριο ζήτημα της διαχρονικής εφαρμογής των άρθρων 3, 5 και 11, καθώς και του άρθρου 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, πρέπει να γίνει διάκριση αναλόγως του αν οι διατάξεις αυτές απορρέουν, υπό το πρίσμα της νομολογίας, από το ίδιο το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, οπότε έχουν άμεση εφαρμογή, ή μόνο από την οδηγία, οπότε απαιτείται η εξέταση της διαχρονικής εφαρμογής τους υπό το πρίσμα του άρθρου 22 της οδηγίας.

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

- 34 Όσον αφορά το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, για το οποίο γίνεται λόγος στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, υπενθυμίζεται ότι από την αρχή της αποτελεσματικότητας και από το δικαίωμα κάθε προσώπου να ζητήσει αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη από σύμβαση ή συμπεριφορά δυνάμενη να περιορίσει ή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό προκύπτει ότι οι ζημιωθέντες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν την αποκατάσταση όχι μόνον της θετικής ζημίας (*damnum emergens*), αλλά και του διαφυγόντος κέρδους (*lucrum cessans*), καθώς και την καταβολή τόκων (απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ., C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψη 95).
- 35 Επομένως, ο νομοθέτης της Ένωσης, υπενθυμίζοντας στο άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, την υποχρέωση των κρατών μελών να εξασφαλίζουν ότι οιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που έχει υποστεί ζημία λόγω παράβασης του δικαίου ανταγωνισμού θα μπορεί να αξιώσει και να επιτύχει πλήρη αποζημίωση για την εν λόγω ζημία και ορίζοντας, στο άρθρο 3, παράγραφος 2, ότι η πλήρης αποζημίωση περιλαμβάνει την αποζημίωση για τη θετική ζημία και το διαφυγόν κέρδος καθώς και την καταβολή τόκων, θέλησε να επιβεβαιώσει την υφιστάμενη νομολογία, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 12 της οδηγίας, και, επομένως, τα εθνικά μέτρα μεταφοράς των διατάξεων αυτών στην εσωτερική έννομη τάξη πρέπει οπωσδήποτε να έχουν άμεση εφαρμογή στο σύνολο των αγωγών αποζημίωσης που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, όπως επιβεβαιώνεται από το άρθρο της 22, παράγραφος 2.

- 36 Ως εκ τούτου, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα αφορά, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, όπως αυτό αναγνωρίζεται και ορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/104 και απορρέει από το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, αντιτίθεται σε κανόνα του εθνικού αστικού δικονομικού δικαίου, όπως ο προβλεπόμενος στο άρθρο 394, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας, δυνάμει του οποίου, σε περίπτωση που η αγωγή γίνεται εν μέρει δεκτή, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του και το ήμισυ των κοινών εξόδων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση καταχρηστικής συμπεριφοράς.
- 37 Ως προς το ζήτημα αυτό, όπως προκύπτει από όσα εκτίθενται στις σκέψεις 34 και 35 της παρούσας απόφασης, το δικαίωμα πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού και, ειδικότερα, λόγω παράβασης του άρθρου 101 ΣΛΕΕ δεν αφορά τους κανόνες περί κατανομής των δικαστικών εξόδων στο πλαίσιο των ενδίκων διαδικασιών για την επιδίωξη του δικαιώματος αυτού, δεδομένου ότι αυτοί δεν αποσκοπούν στην αποκατάσταση της ζημίας, αλλά στον καθορισμό, στο επίπεδο κάθε κράτους μέλους και σύμφωνα με το δικό του δίκαιο, των ειδικότερων ρυθμίσεων για τον επιμερισμό των εξόδων των ενδίκων διαδικασιών.
- 38 Εξάλλου, ο νομοθέτης της Ένωσης μερίμνησε για τον αποκλεισμό του ζητήματος των δικαστικών εξόδων από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/104, δεδομένου ότι αυτό τίγεται μόνο παρεμπιπτόντως στο άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας, το οποίο αφορά τις κυρώσεις σε περίπτωση άρνησης κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων ή καταστροφής τους και προβλέπει ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να καταδικάζουν στα δικαστικά έξοδα τον διάδικο ο οποίος ευθύνεται για τη μη κοινοποίηση των αποδεικτικών στοιχείων ή για την καταστροφή τους.
- 39 Τούτου λεχθέντος, υπενθυμίζεται ότι, όσον αφορά το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, έχει εφαρμογή η νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία οι κανόνες που εφαρμόζονται επί ενδίκων βοηθημάτων τα οποία αποσκοπούν στην προάσπιση των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από τους κανόνες που αφορούν αντίστοιχα ένδικα βοηθήματα εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων τα οποία απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (πρβλ. απόφαση της 28ης Μαρτίου 2019, Cogeco Communications, C-637/17, EU:C:2019:263, σκέψεις 43 και 44).
- 40 Δεδομένου ότι εν προκειμένω προδήλως δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής της ισοδυναμίας, πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας αν η άσκηση του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, όπως αυτό αναγνωρίζεται και ορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/104 και απορρέει από το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, καθίσταται πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερής από κανόνα του εθνικού αστικού δικονομικού δικαίου, όπως αυτός που προβλέπεται στο άρθρο 394, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας και εξειδικεύεται, κατά περίπτωση, από τη νομολογία των ισπανικών δικαστηρίων, σύμφωνα με τον οποίο είναι δυνατή η καταδίκη στα δικαστικά έξοδα και στην περίπτωση που υπάρχει ελάχιστη διαφορά μεταξύ των αιτηθέντων με την αγωγή και των εν τέλει επιδικασθέντων.
- 41 Στο ως άνω πλαίσιο, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 6 της οδηγίας 2014/104, όσον αφορά τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται βάσει των εθνικών μέτρων για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη, ο νομοθέτης της Ένωσης στηρίχθηκε στη διαπίστωση ότι η καταπολέμηση των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού

συμπεριφορών με πρωτοβουλία των δημοσίων αρχών, δηλαδή της Επιτροπής και των εθνικών αρχών ανταγωνισμού, δεν αρκούσε για τη διασφάλιση της πλήρους τήρησης των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ και ότι έπρεπε να διευκολυνθεί η συμβολή των ιδιωτών στην επίτευξη του σκοπού αυτού (πρβλ. απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2022, PACCAR κ.λπ., C-163/21, EU:C:2022:863, σκέψη 55).

- 42 Η συμμετοχή αυτή των ιδιωτών στην επιβολή χρηματικών κυρώσεων και, ως εκ τούτου, στην πρόληψη των αντίθετων προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορών είναι κατά μείζονα λόγο ευκατάρια, επειδή καθιστά δυνατή την αποκατάσταση όχι μόνον της άμεσης ζημίας την οποία υποστηρίζει ότι υπέστη ο ενδιαφερόμενος, αλλά και των έμμεσων ζημιών στη δομή και τη λειτουργία της αγοράς, η οποία δεν μπόρεσε να αναπτύξει την πλήρη οικονομική της αποτελεσματικότητα, ιδίως προς όφελος των οικείων καταναλωτών (απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2022, PACCAR κ.λπ., C-163/21, EU:C:2022:863, σκέψη 56 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 43 Ακριβώς για την επίτευξη του σκοπού αυτού ο νομοθέτης της Ένωσης, αφού υπογράμμισε στις αιτιολογικές σκέψεις 14, 15, 46 και 47 της οδηγίας 2014/104 ότι μεταξύ του ενάγοντος και του εναγομένου στο είδος των αγωγών το οποίο αφορά η οδηγία υφίσταται ασυμμετρία πληροφόρησης, δεδομένου ότι, κατά την αιτιολογική σκέψη 14 της οδηγίας, «[τ]α αποδεικτικά στοιχεία που απαιτούνται για την απόδειξη μιας αξίωσης αποζημίωσης συχνά βρίσκονται στην αποκλειστική κατοχή του αντιδίκου ή τρίτων και δεν είναι γνωστά ούτε διαθέσιμα σε επαρκή βαθμό στον ενάγοντα», υποχρέωσε τα κράτη μέλη να προβλέψουν μέτρα τα οποία θα δίνουν τη δυνατότητα στον ενάγοντα να αντιμετωπίσει αυτή την ασυμμετρία.
- 44 Προς τούτο, η οδηγία 2014/104, πρώτον, προβλέπει την υποχρέωση των κρατών μελών να παρέχουν, δυνάμει του άρθρου 5 της οδηγίας, στον ενάγοντα το δικαίωμα να ζητήσει από τα εθνικά δικαστήρια να διατάξουν τον εναγόμενο ή τρίτο, εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει υπό τον έλεγχό του. Δεύτερον, η οδηγία επιβάλλει στα κράτη μέλη την υποχρέωση να διασφαλίζουν ότι τα εθνικά δικαστήρια έχουν την εξουσία, εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, να εκτιμούν, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 17, παράγραφος 1, το ύψος της ζημίας εφόσον αυτή είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να ποσοτικοποιηθεί, ζητώντας, κατά περίπτωση και αν το κρίνουν σκόπιμο, την αρωγή της εθνικής αρχής ανταγωνισμού, όπως προκύπτει από το άρθρο 17, παράγραφος 3, της οδηγίας. Τρίτον, η οδηγία υποχρεώνει τα κράτη μέλη να θεσπίζουν τεκμήρια, ιδίως το προβλεπόμενο στο άρθρο 17, παράγραφος 2, αυτής τεκμήριο που αφορά την ύπαρξη ζημίας λόγω της σύμπραξης.
- 45 Ως εκ τούτου, ενώ η οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), η οποία ερμηνεύτηκε, μεταξύ άλλων, και με την μνημονευόμενη από το αιτούν δικαστήριο απόφαση της 16ης Ιουλίου 2020, Caixabank και Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 και C-259/19, EU:C:2020:578), αφορά συμβάσεις στις οποίες κατά κανόνα συμβάλλεται ένας ασθενέστερος συμβαλλόμενος, ήτοι ο καταναλωτής, έχοντας απέναντί του έναν ισχυρότερο αντισυμβαλλόμενο, τον επαγγελματία, που έχει πωλήσει ή εκμισθώσει πράγματα ή έχει παράσχει υπηρεσίες, και οι οποίες χαρακτηρίζονται από άνισο συσχετισμό δυνάμεων αντικατοπτριζόμενο στη συμβατική σχέση και οριοθετούμενο ιδίως από την αρχή της απαγόρευσης των καταχρηστικών ρητρών, της οποίας η παραβίαση επισύρει κατ' αρχήν την ακύρωση των εν λόγω ρητρών, αντιθέτως η οδηγία 2014/104 αφορά αγωγές λόγω εξωσυμβατικής ευθύνης ορισμένης επιχείρησης, στο πλαίσιο των οποίων, λόγω της παρεμβολής των εθνικών μέτρων μεταφοράς

στην εσωτερική έννομη τάξη του συνόλου των απარიθμούμενων στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης διατάξεων της οδηγίας, ο συσχετισμός δυνάμεων μεταξύ των διαδικών μπορεί να εξισορροπηθεί, ανάλογα με τη χρήση των μέσων που τίθενται στη διάθεση ιδίως του ενάγοντος.

- 46 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ως άνω νομολογία δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε κατηγορία διαφορών που χαρακτηρίζεται από παρέμβαση του νομοθέτη της Ένωσης μέσω της οποίας παρέχονται στον αρχικώς ευρισκόμενο σε μειονεκτική θέση ενάγοντα μέσα με σκοπό την αποκατάσταση της ισορροπίας του συσχετισμού δυνάμεων μεταξύ του ιδίου και του εναγομένου. Η εξέλιξη του συσχετισμού δυνάμεων εξαρτάται από τη συμπεριφορά εκάστου των διαδικών, την οποία εκτιμά κυριαρχικά το επιληφθέν της διαφοράς εθνικό δικαστήριο, και ειδικότερα από το αν ο ενάγων έκανε χρήση των μέσων που τίθενται στη διάθεσή του, ιδίως όσον αφορά τη δυνατότητά του να ζητήσει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/104, από το εθνικό δικαστήριο να διατάξει τον εναγόμενο ή τρίτο να κοινοποιήσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει υπό τον έλεγχό του.
- 47 Κατά συνέπεια, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 68 των προτάσεών της, όσον αφορά τις δίκες που αφορούν αγωγές αποζημίωσης για παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού, ο ενάγων μπορεί ευλόγως, σε περίπτωση μερικής ήττας του, να υποχρεωθεί να φέρει τα έξοδά του ή, τουλάχιστον, ένα μέρος των εξόδων αυτών, καθώς και μέρος των κοινών εξόδων, εφόσον η δημιουργία των εν λόγω εξόδων μπορεί να του αποδοθεί, για παράδειγμα λόγω υπερβολικών αιτημάτων ή λόγω της δικονομικής συμπεριφοράς του κατά τη διεξαγωγή της δίκης.
- 48 Επομένως, ένας εθνικός κανόνας αστικού δικονομικού δικαίου, όπως ο προβλεπόμενος στο άρθρο 394, παράγραφος 2, του κώδικα πολιτικής δικονομίας, ερμηνευόμενος υπό το πρίσμα της νομολογίας των ισπανικών δικαστηρίων για την οποία έγινε λόγος στη σκέψη 40 της παρούσας απόφασης, δεν καθιστά πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος πλήρους αποζημίωσης για τη ζημία που προκλήθηκε λόγω συμπεριφοράς αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, όπως αυτό αναγνωρίζεται και ορίζεται στο άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/104 και απορρέει από το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, και, επομένως, δεν συντρέχει παραβίαση της αρχής της αποτελεσματικότητας.
- 49 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/104 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται σε κανόνα του εθνικού αστικού δικονομικού δικαίου δυνάμει του οποίου, σε περίπτωση που η αγωγή γίνεται εν μέρει δεκτή, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του και το ήμισυ των κοινών εξόδων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση καταχρηστικής συμπεριφοράς.

Επί του δευτέρου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

- 50 Με το δεύτερο και το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 έχει την έννοια ότι η δικαστική εκτίμηση της ζημίας που προκλήθηκε από την αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά του εναγομένου επιτρέπεται στην περίπτωση που, αφενός, ο εναγόμενος παρέσχε στον ενάγοντα πρόσβαση στις πληροφορίες βάσει των οποίων καταρτίστηκε η έκθεση πραγματογνωμοσύνης που προσκόμισε ο εναγόμενος προς αντίκρουση της ύπαρξης ζημίας για την οποία γεννάται υποχρέωση αποζημίωσης, και, αφετέρου, η αγωγή αποζημίωσης στρέφεται κατά ενός μόνον από τους αποδέκτες της απόφασης με την οποία διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ο οποίος διέθεσε στο εμπόριο μέρος μόνο

των αποκτηθέντων από τον ενάγοντα προϊόντων για τα οποία υποστηρίζεται ότι υπήρξε πρόσθετη επιβάρυνση του τιμήματος λόγω της επίμαχης παράβασης. Στο πλαίσιο αυτό, κατά το αιτούν δικαστήριο, η δυνατότητά του να διενεργήσει τέτοια εκτίμηση εξαρτάται από τη διαπίστωση της ύπαρξης ασυμμετρίας πληροφόρησης ή από τη συνδρομή ανυπέρβλητων δυσχερειών ποσοτικοποίησης της ζημίας.

- 51 Υπενθυμίζεται ευθύς εξαρχής ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 συνιστά δικονομική διάταξη, κατά την έννοια του άρθρου 22, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας (απόφαση της 22ας Ιουνίου 2022, Volvo και DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, σκέψη 85), και, επομένως, τα εθνικά μέτρα μεταφοράς του άρθρου 17, παράγραφος 1, στο εσωτερικό δίκαιο έχουν, σύμφωνα με το άρθρο 22, παράγραφος 2, εφαρμογή μόνο για τις αγωγές αποζημίωσης που ασκούνται μετά τις 26 Δεκεμβρίου 2014.
- 52 Τούτου λεχθέντος, επισημαίνεται, πρώτον, ότι οι αγωγές αποζημίωσης που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/104, όπως και οι αγωγές αποζημίωσης εν γένει, αποσκοπούν στην κατά το δυνατόν ακριβέστερη αποκατάσταση της ζημίας, αφού στοιχειοθετηθεί η ύπαρξη ζημίας και η δυνατότητα καταλογισμού αυτής, όπερ όμως δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να παραμένει κάποια ασάφεια όταν το εθνικό δικαστήριο αποφαινεται για τον καθορισμό του ποσού της αποζημίωσης. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο μόνη η ύπαρξη τέτοιας ασάφειας, η οποία είναι εγγενής στις διαφορές από αγωγές αποζημίωσης και προκύπτει, στην πραγματικότητα, από την αντιπαράθεση επιχειρημάτων και εκθέσεων πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο της αντιδικίας, δεν αντιστοιχεί στον αναγκαίο βαθμό πολυπλοκότητας που πρέπει να παρουσιάζει η εκτίμηση της ζημίας, προκειμένου να επιτραπεί δικαστική εκτίμησή της κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας.
- 53 Δεύτερον, το ίδιο το γράμμα της ως άνω διάταξης περιορίζει το πεδίο εφαρμογής της δικαστικής εκτίμησης της ζημίας μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες η ποσοτικοποίηση της ζημίας, αφού αποδειχθεί ότι ο ενάγων όντως την υπέστη, είναι πρακτικά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερής, όπερ μπορεί να συμβαίνει, για παράδειγμα, στην περίπτωση ιδιαίτερα σημαντικών δυσχερειών ερμηνείας των προσκομισθέντων εγγράφων όσον αφορά την έκταση του αντικτύπου της πρόσθετης επιβάρυνσης που προκύπτει από τη σύμπραξη επί του τιμήματος που κατέβαλε ο ενάγων για την αγορά προϊόντων από έναν από τους μετέχοντες στη σύμπραξη.
- 54 Κατά συνέπεια, η έννοια της ασυμμετρίας πληροφόρησης, μολονότι αποτέλεσε τον λόγο θέσπισης του άρθρου 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, όπως προκύπτει από τη σκέψη 43 της παρούσας απόφασης, δεν ασκεί επιρροή για την εφαρμογή της διάταξης αυτής, αντιθέτως προς ό,τι αφήνει να εννοηθεί η διατύπωση του δεύτερου και του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος. Ως προς το ζήτημα αυτό, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 86 των προτάσεών της, ακόμη και αν οι πληροφορίες είναι διαθέσιμες επί ίσοις όροις στους διαδίκους, είναι δυνατόν να προκύψουν δυσχέρειες κατά την ακριβή ποσοτικοποίηση της ζημίας.
- 55 Στο ως άνω πλαίσιο, κατά πρώτον, τονίζεται ότι ο σκοπός που εκτίθεται στη σκέψη 41 της παρούσας απόφασης προϋπέθετε τη δημιουργία εργαλείων κατάλληλων για την αντιμετώπιση της ασυμμετρίας πληροφόρησης μεταξύ των διαδίκων, δεδομένου ότι εξ ορισμού ο παραβάτης γνωρίζει τις πράξεις του και τι, ενδεχομένως, του προσάπτεται και έχει γνώση των αποδεικτικών στοιχείων τα οποία χρησιμοποίησε σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση η Επιτροπή ή η οικεία εθνική αρχή ανταγωνισμού προκειμένου να αποδείξει τη συμμετοχή του σε αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά κατά παράβαση των άρθρων 101 και 102 ΣΛΕΕ, ενώ ο ζημιωθείς από τη συμπεριφορά αυτή δεν έχει στη διάθεσή του τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία (απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2022, PACCAR κ.λπ., C-163/21, EU:C:2022:863, σκέψη 59).

- 56 Κατά δεύτερον, για την αντιμετώπιση της διαπιστωθείσας ασυμμετρίας πληροφόρησης, ο νομοθέτης της Ένωσης θέσπισε συνεπώς ένα σύνολο μέτρων τα οποία απαριθμούνται στη σκέψη 44 της παρούσας απόφασης και για τα οποία πρέπει να επισημανθεί ότι αλληλεπιδρούν, δεδομένου ότι η αναγκαιότητα διενέργειας δικαστικής εκτίμησης της ζημίας μπορεί να εξαρτάται, ειδικότερα, από τη συνέχεια που δόθηκε σε αίτημα του ενάγοντος για την κοινοποίηση αποδεικτικών στοιχείων κατ' εφαρμογήν του άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/104.
- 57 Κατά τρίτον, λόγω του καίριου ρόλου της διάταξης αυτής στο πλαίσιο της οδηγίας, ο εθνικός δικαστής οφείλει, πριν προβεί στην εκτίμηση της ζημίας, να ελέγξει αν ο ενάγων έκανε χρήση της διάταξης. Πράγματι, εφόσον η πρακτική αδυναμία εκτίμησης της ζημίας οφείλεται στην αδράνεια του ενάγοντος, δεν εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να τον υποκαταστήσει ούτε να καλύψει τις παραλείψεις του.
- 58 Εν προκειμένω, η περίπτωση είναι διαφορετική, δεδομένου ότι η εναγομένη, κατόπιν άδειας του αιτούντος δικαστηρίου, έθεσε η ίδια τα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκε προκειμένου να αντικρούσει την έκθεση πραγματογνωμοσύνης των εναγόντων στη διάθεση των τελευταίων. Ως προς το ζήτημα αυτό, επισημαίνεται ότι, αφενός, η συγκεκριμένη ενέργεια μπορεί να τροφοδοτήσει την κατ' αντιμωλία συζήτηση όσον αφορά τόσο το υποστατό όσο και το ύψος της ζημίας και, κατά συνέπεια, ωφελεί τόσο τους διαδικούς, οι οποίοι μπορούν να εξειδικεύσουν, να τροποποιήσουν ή να συμπληρώσουν τα επιχειρήματά τους, όσο και το εθνικό δικαστήριο, το οποίο, μέσω της ως άνω έκθεσης πραγματογνωμοσύνης και της καταρτισθείσας υπό το πρίσμα των στοιχείων που τέθηκαν στη διάθεση του ενάγοντος συνακόλουθης αντίθετης έκθεσης πραγματογνωμοσύνης, διαθέτει στοιχεία τα οποία του παρέχουν τη δυνατότητα, κατ' αρχάς, να διαπιστώσει το υποστατό της ζημίας που υπέστη ο ενάγων και, εν συνεχεία, να προσδιορίσει την έκτασή της, όπερ μπορεί να αποτρέψει την προσφυγή σε δικαστική εκτίμηση της ζημίας. Αφετέρου, η ως άνω διάθεση των στοιχείων όχι μόνο δεν καθιστά αλυσιτελή την υποβολή αιτήματος κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/104, αλλά αντιθέτως μπορεί να καθοδηγήσει τον ενάγοντα και να του παράσχει ενδείξεις σχετικά με έγγραφα ή στοιχεία τα οποία θα ήταν απαραίτητα, κατά την άποψή του, να λάβει.
- 59 Με την επιφύλαξη των ως άνω ενδεχόμενων συνεπειών του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας όσον αφορά τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να προβεί σε εκτίμηση της ζημίας δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 1, αυτής, η περίπτωση που χαρακτηρίζει την επίμαχη στην κύρια δίκη περίπτωση, ήτοι το γεγονός ότι η εναγομένη, κατόπιν άδειας του αιτούντος δικαστηρίου, έθεσε η ίδια τα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκε προκειμένου να αντικρούσει την έκθεση πραγματογνωμοσύνης των εναγόντων στη διάθεση των τελευταίων, δεν ασκεί, αυτή καθαυτήν, επιρροή προκειμένου να κριθεί αν το εθνικό δικαστήριο δύναται να προβεί στην εκτίμηση της ζημίας.
- 60 Τρίτον, ο ενάγων έχει την ευχέρεια να στρέψει την αγωγή αποζημίωσης που αφορά ζημία προκληθείσα από συμπεριφορά αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού μόνον κατά ενός από τους υπαίτιους της συμπεριφοράς αυτής, δεδομένου ότι, κατά τη νομολογία και όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 102 των προτάσεών της, η παράβαση του δικαίου του ανταγωνισμού συνεπάγεται, κατά κανόνα, την αλληλέγγυα και εις ολόκληρον ευθύνη των παραβατών (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Tibor–Trans, C-451/18, EU:C:2019:635, σκέψη 36).

- 61 Κατά συνέπεια, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104, καθόσον προβλέπει την ευχέρεια αυτή, αποτελεί διάταξη που κωδικοποιεί τη νομολογία του Δικαστηρίου και, ότι, για τους ίδιους λόγους με εκείνους που εκτίθενται στη σκέψη 35 της παρούσας απόφασης σχετικά με το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας, συγκαταλέγεται μεταξύ των διατάξεων της οδηγίας των οποίων τα εθνικά μέτρα μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο έχουν άμεση εφαρμογή.
- 62 Τούτου λεχθέντος, η ως άνω ευχέρεια δεν μπορεί να στερήσει από τον ενάγοντα, όταν η αγωγή αποζημίωσης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2014/104, τη δυνατότητα να ζητήσει από το επιληφθέν εθνικό δικαστήριο να διατάξει άλλους επιδείξαντες παραβατική συμπεριφορά να κοινοποιήσουν σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, σύμφωνα με τις λεπτομέρειες και τηρουμένων των ορίων που ορίζει το άρθρο 5 της οδηγίας, προκειμένου να δοθεί στο εθνικό δικαστήριο η δυνατότητα να διαπιστώσει την ύπαρξη και την έκταση της ζημίας και, επομένως, να αποτραπεί η δικαστική εκτίμησή της.
- 63 Πράγματι, εν προκειμένω, δύο άλλοι κατασκευαστές φορτηγών στους οποίους επιβλήθηκαν κυρώσεις από την Επιτροπή με την απόφαση της 19ης Ιουλίου 2016, ήτοι η Renault Trucks και η Iveco, διέθεσαν στο εμπόριο οχήματα τα οποία αγόρασε η Tráfico Manuel Ferrer και, ως εκ τούτου, ενδέχεται να είναι σε θέση να παράσχουν σε αυτήν αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την πρόσθετη επιβάρυνση που οφείλεται στη σύμπραξη, προκειμένου να διαπιστωθεί αν και σε ποιο ποσοστό αυτή μετακυλίστηκε στο τίμημα των τεσσάρων φορτηγών Renault Trucks και των δύο φορτηγών Iveco. Υπενθυμίζεται συναφώς ότι η εναγομένη έχει επίσης, κατ' εφαρμογή του άρθρου 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, τελευταία περίοδος, της οδηγίας, τη δυνατότητα να ζητήσει από το επιληφθέν εθνικό δικαστήριο να διατάξει τους εν λόγω άλλους παραβάτες να κοινοποιήσουν σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, όπερ θα μπορούσε να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμο σε περίπτωση όπως η προκειμένη, κατά την οποία το αιτούν δικαστήριο απέρριψε το αίτημα προσεπίκλησης δύο από αυτούς σε αναγκαστική παρέμβαση.
- 64 Με την επιφύλαξη των ως άνω ενδεχόμενων συνεπειών του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 όσον αφορά τη δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να προβεί σε εκτίμηση της ζημίας δυνάμει του άρθρου 17, παράγραφος 1, της οδηγίας, η περίπτωση που χαρακτηρίζει την επίμαχη στην κύρια δίκη περίπτωση, ήτοι το γεγονός ότι η αγωγή αποζημίωσης στρέφεται μόνον κατά ενός από τους αποδέκτες της απόφασης με την οποία διαπιστώθηκε παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ο οποίος διέθεσε στο εμπόριο μέρος μόνον των αποκτηθέντων από τον ενάγοντα προϊόντων για τα οποία υποστηρίζεται ότι υπήρξε πρόσθετη επιβάρυνση της τιμής τους λόγω της παράβασης, δεν ασκεί, αυτή καθεαυτήν, επιρροή προκειμένου να κριθεί αν επιτρέπεται στο εθνικό δικαστήριο να προβεί στην εκτίμηση της ζημίας.
- 65 Κατά συνέπεια, λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104 έχει την έννοια ότι ούτε το γεγονός ότι ο εναγόμενος, σε περίπτωση αγωγής που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας, έθεσε τα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκε προκειμένου να αντικρούσει την έκθεση πραγματογνωμοσύνης του ενάγοντος στη διάθεση του τελευταίου ούτε το γεγονός ότι ο ενάγων έστρεψε την αγωγή κατά ενός μόνον από τους παραβάτες ασκούν, αυτά καθεαυτά, επιρροή προκειμένου να κριθεί αν επιτρέπεται στα εθνικά δικαστήρια να προβούν στην εκτίμηση της ζημίας, δεδομένου ότι η εκτίμηση αυτή προϋποθέτει, αφενός, ότι έχει αποδειχθεί η ύπαρξη της ζημίας και, αφετέρου, ότι αυτή είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να ποσοτικοποιηθεί επακριβώς, όπερ συνεπάγεται ότι πρέπει να ληφθούν

υπόψη όλες οι παράμετροι που οδηγούν σε μια τέτοια διαπίστωση και, ιδίως, το ότι απέβησαν άκαρπες ενέργειες όπως η προβλεπόμενη στο άρθρο 5 της οδηγίας αίτηση κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 66 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και το άρθρο 3, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2014/104/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Νοεμβρίου 2014, σχετικά με ορισμένους κανόνες που διέπουν τις αγωγές αποζημίωσης βάσει του εθνικού δικαίου για παραβάσεις των διατάξεων του δικαίου ανταγωνισμού των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

έχουν την έννοια ότι:

δεν αντιτίθενται σε κανόνα του εθνικού αστικού δικονομικού δικαίου δυνάμει του οποίου, σε περίπτωση που η αγωγή γίνεται εν μέρει δεκτή, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του και το ήμισυ των κοινών εξόδων, εκτός αν συντρέχει περίπτωση καταχρηστικής συμπεριφοράς.

- 2) Το άρθρο 17, παράγραφος 1, της οδηγίας 2014/104

έχει την έννοια ότι:

ούτε το γεγονός ότι ο εναγόμενος, σε περίπτωση αγωγής που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω οδηγίας, έθεσε τα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκε προκειμένου να αντικρούσει την έκθεση πραγματογνωμοσύνης του ενάγοντος στη διάθεση του τελευταίου ούτε το γεγονός ότι ο ενάγων έστρεψε την αγωγή κατά ενός μόνου από τους παραβάτες ασκούν, αυτά καθεαυτά, επιρροή προκειμένου να κριθεί αν επιτρέπεται στα εθνικά δικαστήρια να προβούν στην εκτίμηση της ζημίας, δεδομένου ότι η εκτίμηση αυτή προϋποθέτει, αφενός, ότι έχει αποδειχθεί η ύπαρξη της ζημίας και, αφετέρου, ότι αυτή είναι πρακτικά αδύνατο ή υπερβολικά δυσχερές να ποσοτικοποιηθεί επακριβώς, όπερ συνεπάγεται ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες οι παράμετροι που οδηγούν σε μια τέτοια διαπίστωση και, ιδίως, το ότι απέβησαν άκαρπες ενέργειες όπως η προβλεπόμενη στο άρθρο 5 της οδηγίας αίτηση κοινοποίησης αποδεικτικών στοιχείων.

(υπογραφές)